

Οι Ρουμάνοι για τον Ρήγα

ELENA LAZAR, Ελληνίστρια, Διευθύντρια του Εκδοτικού Οίκου Ομόνοια, Βουκουρέστι

Email: elenalazaromoniam@yahoo.com

Το ότι στην ιστορία της Ρουμανίας, φιλόξενη εστία ελληνισμού, πολλοί Έλληνες έπαιξαν σημαντικό ρόλο, αυτό έγινε *locus communis*. Φθάνει να αναφέρουμε εδώ τους 31 Έλληνες από το Φανάρι της Πόλης που επί 110 χρόνια κατείχαν, ως ηγεμόνες των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών, την πιο υψηλή θέση της εξουσίας, συμβάλλοντας ουσιαστικά στον εκσυγχρονισμό των κρατών αυτών. Πολύ σημαντικός ήταν και ο ρόλος των Ελλήνων λογίων – αληθινός στρατός – η δραστηριότητα των οποίων κορυφώνεται την εποχή του Διαφωτισμού, που γνωρίζει την πιο έντονη άνθιση στο έδαφος της σημερινής Ρουμανίας. Οι δυο Αυθεντικές Ακαδημίες που λειτούργησαν πάνω από έναν αιώνα στο Βουκουρέστι και στο Ιάσιο ήταν αληθινά Πανεπιστήμια της Ανατολής, και το πρόγραμμα διδασκαλίας τους ήταν παρόμοιο με εκείνο των Πανεπιστημίων της Δύσης. Η πλειονότητα καθηγητών τους είναι από τα πλέον λαμπρά ονόματα της ελληνικής λογιόσύνης. Παράλληλα, και άλλοι Έλληνες λόγιοι ευρήκαν στις Αυλές των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών, τιμές και αξιώματα. Η αναφορά μερικών μόνον ονομάτων είναι εύλογη. Ο Καισάριος Δαπόντες και ο Αθανάσιος Κομνηνός Υψηλάντης, που θα μας αφήσουν ανεκτίμητες πηγές για τα ιστορικά γεγονότα της εποχής τους, ο περίφημος Δημήτριος Καταρτζής, ο «Μαικήνας των λογίων της Βλαχίας», στον κύκλο του οποίου έδρασαν και αναδείχτηκαν πολλοί λόγιοι και συγγραφείς, ο Αθανάσιος Χριστόπουλος, πολύπλευρη προσωπικότητα, συντάκτης του πρώτου *Συντάγματος* της Βλαχίας είναι μόνον μερικά από τα πιο γνωστά ονόματα που μπορεί να τα βρει κανείς γραμμένα στην ιστορία της σύγχρονης Ρουμανίας.

Ειδική περίπτωση στην ιστορία του ελληνισμού της Ρουμανίας κατέχει ο Θεσσαλός Ρήγας Βελεστινλής (1757-1798). Έχοντας λάβει τη θέση γραμματικού στην Ηγεμονική Αυλή της πρωτεύουσας της Βλαχίας (χάρη στην γνωριμία του στην Κωνσταντινούπολη με την οικογένεια Υψηλάντη), μέλος του κύκλου του Δημήτρη Καταρτζή, μαθητής και ίσως και καθηγητής στην Ακαδημία του Βουκουρεστίου, ο Έλληνας λόγιος και επαναστάτης Ρήγας Βελεστινλής έγινε μια από τις πιο δημοφιλείς ελληνικές προσωπικότητες στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα. Στο Βουκουρέστι, όπου ο Ρήγας έζησε το μεγαλύτερο, το πιο καρποφόρο μέρος της ζωής του, στο Βουκουρέστι λοιπόν, όπου έγραψε τα περισσότερα έργα του, έργα που του έφεραν δικαίως τον τίτλο του ‘‘διδασκάλου του Γένους’’, στην πόλη όπου απέκτησαν μορφή όλα τα μεγάλωψυχα ιδεώδη του (Ελευθερία-Ισοτιμία-Αδελφότης), ιδεώδη που έμειναν επίκαιρα και σήμερα (να αναφέρουμε εδώ μόνον τα *Δίκαια του Ανθρώπου*), η μνήμη του Ρήγα είναι πάντα ζωντανή.

Ο Ρήγας βρήκε στη πρωτεύουσα της Βλαχίας φιλόξενη εστία για την δημιουργία του έργου και των επαναστατικών του σχεδίων. Τα βιβλία του κυκλοφορούσαν στην Βλαχία και Μολδαβία σε εκατοντάδες (αξιοζήλευτες για τον σημερινό εκδότη) αντίτυπα και οι συνδρομητές των εκδόσεών του ήταν Έλληνες που ζούσαν

στα Πριγκιπάτα, αλλά και πολλοί Ρουμάνοι. Μετά το τραγικό και ηρωικό θάνατό του, γεγονός που συγκίνησε πολύ τους σύγχρονούς του παντού, το όνομα του Ρήγα έγινε φωτεινό σημείο αναφοράς. Οι Ρουμάνοι αγαπούσαν και εκτιμούσαν το έργο του. Το 1821, στους δρόμους του Βουκουρεστίου Έλληνες και Ρουμάνοι μαζί τραγουδούσαν τον *Θούριό* του. Το λογοτεχνικό του έργο και η επαναστατική του δράση αποτέλεσαν σταθερό σημείο έλξης και ενδιαφέροντος για τους Ρουμάνους ιστορικούς.

Αν και πολλοί άλλοι Έλληνες της Ρουμανίας, πολιτικοί και λόγιοι, αποτελούν θέμα έρευνας και μελέτης σε πολλά ρουμανικά έργα, η προσωπικότητα του Έλληνα Εθνομάρτυρα όμως κατέχει τα πρωτεία στη ρουμανική ιστοριογραφία. Πολλοί ερευνητές, από τον Nicolae Iorga μέχρι τους εκπροσώπους νέων γενεών νεοελληνιστών, έχουν αφιερώσει εντυπωσιακό αριθμό σελίδων σ' αυτή τη μοναδική προσωπικότητα.

Όποιος έχει την περιέργεια να ξεφυλλίσει τους τόμους της *Ιστορικής Βιβλιογραφίας της Ρουμανίας* θα διαπιστώσει πόσο συχνά θα συναντήσει το όνομα του Ρήγα σε διάφορα περιοδικά και σε βιβλία πολλών ειδών. Θα τον βρει οπωσδήποτε στα ιστορικά έργα του 19ου αιώνα, θα τον βρει στα βιβλία των σπουδαίων ιστορικών A. D. Xenopol και Nicolae Iorga, ιδρυτές της ρουμανικής ιστοριογραφίας, θα τον βρει σε πολλές μελέτες αφιερωμένες αποκλειστικά στον Μεγάλο Αγωνιστή, θα τον βρει στις ιστορίες της λογοτεχνίας, θα τον βρει σε διάφορα κείμενα όσες φορές γίνεται λόγος για την φαναριωτική εποχή, για τον Διαφωτισμό ή για τον ελληνισμό στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα του 18ου αιώνα.

Στις σελίδες αφιερωμένες στον Ρήγα από τους Ρουμάνους μελετητές του, ο προσεχτικός αναλυτής μπορεί να διαπιστώσει ότι η πορεία των ερευνών αυτών ταυτίζεται με τη πορεία της Ρουμανικής ιστορίας. Αυτό είναι το συμπέρασμα της καθηγήτριας Georgeta Filitti που έχει κάνει τις περισσότερες έρευνες πάνω στον Ρήγα, που έγιναν μέχρι τώρα στη Ρουμανία. Αν το 19ο αιώνα οι σελίδες αφιερωμένες στην Ρήγα που ανήκουν μάλλον στο είδος απομνημονευμάτων, δεν διακρίνονται για την ακρίβεια τους, σιγά-σιγά, με την αποκάλυψη πολλών εγγράφων και ντοκουμέντων εποχής, οι μελέτες πολλαπλασιάζονται και η ρουμανική βιβλιογραφία του Ρήγα αποτελεί λόγο υπερηφάνειας για την ρουμανική σχολή νεοελληνικών και ιστορικών σπουδών. Η πορεία του Ρήγα στην αντίληψη του ρουμανικού κόσμου των ειδικών αλλά και στη συνείδηση της ρουμανικής κοινωνίας κινείται, κατά την εμπνευσμένη έκφραση της Georgeta Filitti, «μεταξύ θρύλου και πραγματικότητας».

Ένα μέρος των ρουμανικών μελετών για τον Ρήγα αποτελούν πολύτιμες συμβολές στη βιογραφία του Ρήγα (που περιλαμβάνει στοιχεία πάνω από τα οποία δεν υπάρχει ακόμα και σήμερα πλήρη συμφωνία των ερευνητών). Οι πιο σημαντικές σ' αυτή την κατηγορία, είναι εκείνες που βασίζονται σε αναμφισβήτητα έγγραφα και ντοκουμέντα. Ιδιαίτερης σημασίας είναι οι μελέτες του Nicolae Iorga (1871-1940). Ο σπουδαίος επιστήμονας, που έχει στον δυναμικό του περίπου 16. 000 τίτλους, τρέφει πολλή συμπάθεια για τον Ρήγα. Αξίζει να αναφερθεί εδώ μια φράση του Iorga, ενδεικτική για τα αισθήματά του – «να μιλήσουμε, μας λέει σ' ένα από τα οκτώ άρθρα που αφιέρωσε στον Ρήγα, όχι για έναν Ευρωπαίο, αλλά για έναν ανατολίτη που έγινε Ευρωπαίος, όχι για ένα Γάλλο ή Γερμανό, αλλά για έναν Έλληνα που μιλούσε και έγραφε γαλλικά και γερ-

μανικά. Αυτός ο πρωτεργάτης του μοντερνισμού είναι μια διάσημη μορφή στην ιστορία της ελληνικής Αναγέννησης. Δεν είναι άλλος παρά ο Ρήγας». Ο Nicolae Iorga είναι από τους πρώτους ερευνητές που βγάζουν στο φως έγγραφα που αφορούν την προσωπική ζωή του «εξευρωπαϊσμένου Ανατολίτη», όπως είναι το επεισόδιο με την διακόρευση μιας θεραπεινίδας, της Bălașa, η οποία υπηρετούσε τη μητέρα του Ρήγα. Ο Ρήγας τιμωρήθηκε από το εκκλησιαστικό δικαστήριο με χρηματικό πρόστιμο 20 ταλήρων. Πολύτιμα είναι τα έγγραφα που δημοσιεύει ο Nicolae Iorga για τη δίκη του Ρήγα με τον βαρόνο του Langenfeld.

Αξιόπιστες μαρτυρίες για τη βιογραφία του Ρήγα μας φέρει το 1946 ο ιστορικός Emil Vîrtosu με την πολυσέλιδη μελέτη του, *Νέα για τον Ρήγα Βελεστινλή, ο πρόδρομος της ελληνικής ανεξαρτησίας*. Τα έγγραφα από τον Ηγεμονικό Κώδικα που παρουσιάζει και σχολιάζει ο Vîrtosu, αφορούν τις δίκες που είχε ο Ρήγας για τα κτήματά του στο νομό Vlașca. Το θέμα της περιουσίας του (ήταν άραγε ιδιοκτήτης ή ενοικιαστής των τσιφλικιών Călăreții και Vida) σ' αυτή την περιοχή της νοτίου Βλαχίας (κοντά στο Βουκουρέστι) απαιτεί ακόμα προσεχτική αρχαιακή έρευνα. Στο παράρτημα της μελέτης του Vîrtosu περιλαμβάνεται η πρώτη ρουμανική μετάφραση του *Θουρίου* που έγινε το 1868. Η δεύτερη μετάφραση, πολύ πετυχημένη, έγινε το 1999 από τον ποιητή Ion Brad (πρώην πρέσβυ της Ρουμανίας στην Ελλάδα).

Ουσιαστική συμβολή στην έρευνα της βιογραφίας του Ρήγα φέρει ο Νέστωρ Καμαριανός (1909-1982) που αφιερώνει στον Ρήγα έξι βασικές μελέτες. Ο Καμαριανός εξετάζει λεπτομερειακά κάθε πτυχή της ζωής του Ρήγα και με τα επιχειρήματά του που βασίζονται σε αξιόπιστα έγγραφα, διευκρινίζει πολλά σκοτεινά στοιχεία που οφείλονται σε σημαντικό βαθμό στη βιογραφία του Χριστοφόρου Περραιβού. Κατά την γνώμη του Καμαριανού, ο Ρήγας έφθασε στο Βουκουρέστι το 1785. Αγωνιστής για την ελευθερία, ο Ρήγας δεν μπορούσε να είναι γραμματέας του φιλότουρκου ηγεμόνα Νικολάου Μαυρογένη. Παρά τις απόψεις άλλων ερευνητών που μιλάνε για την σταδιοδρομία του Ρήγα ως καθηγητή στην Ηγεμονική Ακαδημία, ο Καμαριανός νομίζει ότι ο Ρήγας δεν μπορούσε να είναι παρά ένας απλός επιτηρητής σπουδών. Ο ίδιος απορρίπτει και την ιδέα της ίδρυσης από τον Ρήγα, στο Βουκουρέστι, της Φιλικής Εταιρείας.

Άλλη κατηγορία ρουμανικών μελετών περιγράφει την ατμόσφαιρα της ρουμανικής κοινωνίας, στο πλαίσιο της οποίας ζούσε ο Ρήγας, οι σχέσεις του με τους Ρουμάνους και τους ξένους που βρίσκονταν στη πρωτεύουσα της Βλαχίας. Στην κατηγορία αυτή ιδιαίτερη θέση κατέχει η μελέτη του καθηγητή Andrei Pîrpidi (γ. 1948) από το Πανεπιστήμιο Βουκουρεστίου, *Traductions et conspirations sur l'agitation révolutionnaire dans les Principautés Roumaines vers 1800* (1999-2000). Στις σελίδες του Pîrpidi θα βρει κανείς τον πιο εύγλωττο πίνακα του φαναριωτικού κλίματος που χαρακτηρίζει το Βουκουρέστι στα τέλη του αιώνα του Διαφωτισμού, και των Φαναριωτών. Γύρω στον Ρήγα βρίσκονται ονόματα Ρουμάνων αρχόντων – μερικοί είναι πρώην μαθητές στην Ηγεμονική Ακαδημία, Έλληνες λόγιοι και καθηγητές (ο Λάμπρος Φωτειάδης, ο Πολυζώης Κοντός), αλλά και ξένοι. Το ίδιο κλίμα επαναστατικού αναβρασμού το περιγράφει ο Andrei Pîrpidi στην παλαιότερη (1975) μελέτη του *Phanar, Phanariotes, Phanarisme*, καθώς και στο βιβλίο του *Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'âge moderne* (1980). Το περιβάλλον στο οποίο τελειο-

ποιείται η μορφή του επαναστάτη από το Βελεστίνο το ζωγραφίζει, στην μελέτη του, *Έλληνες συναμότες στα Πριγκιπάτα και ένας ευνοούμενος του Μαυρογένη – ο Τυρναβίτης*, δημοσιευμένη το 1935, ο σπουδαίος ιστορικός και παλαιογράφος Alexandru Elian (1910-1998). Ο Elian θα περιγράψει, ύστερα από περ. τρεις δεκαετίες, το 1962, στην μελέτη του *Sur la circulation manuscrite des écrits politiques de Rhigas en Moldavie*, την επαναστατική ατμόσφαιρα της πρωτεύουσας της Μολδαβίας, όπου έργα όπως το *Σύνταγμα* του Ρήγα ήταν βασικές αναγνώσεις του Ρουμάνων και Ελλήνων εθελοντών που συγκροτούσαν το στρατιωτικό σώμα στην υπηρεσία των Ρώσων. Ιδιαίτερη διάδοση γνωρίζει στο Ιάσιο και η ελληνική Marseillaise, όπως θα μάθουμε από την μελέτη, *Ένα άγνωστο χειρόγραφο και μια άγνωστη παραλλαγή της ελληνικής Μασσαλιώτιδας* (1987), του ερευνητή με ελληνική ρίζα Νίκου Γαϊδατζή.

Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι μελέτες αφιερωμένες στο πολύπλευρο έργο του Ρήγα Βελεστινλή. Πρόκειται ίσως για την πλέον ογκώδη κατηγορία. Ιδιαίτερη προσοχή έδωσαν οι Ρουμάνοι, πράγμα φυσικό, στα έργα του Ρήγα που αφορούν το ρουμανικό χώρο. Πολλή και έντονη συζήτηση γίνεται γύρω στις δύο χάρτες, *Νέα χάρτα της Βλαχίας* και *Γενική χάρτα της Μολδαβίας*, που ο Ρήγας τυπώνει στην Βιέννη το 1796-1797. Κατά την γνώμη του Nicolae Iorga (*Ένας χάρτης της Βλαχίας από το περ. 1780 και ένας γεωγράφος από τη Ντομπρουτζά*, 1914), ο συντάκτης της χάρτας της Βλαχίας είναι, κατά πάσαν πιθανότητα, ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ, ο Έλληνας λόγιος που γεννήθηκε στη πόλη Cernavodă, στη Ντομπρουτζά, περιοχή που βρισκόταν εκείνη την εποχή στην κατοχή των Τούρκων. Το θέμα της χαρτογραφικής δραστηριότητας του Ρήγα την εξετάζει προσεχτικά και ο Νέστορ Καμαριανός, ο οποίος προσφέρει πολύτιμες λεπτομέρειες για μεταγενέστερες εκδόσεις των χάρτων του Ρήγα που αφορούν στον ρουμανικό χώρο, *Μια άγνωστη έκδοση της Χάρτας της Μολδαβίας* (1957) καθώς και για την κυκλοφορία τους, σε εκατοντάδες αντίτυπα, στα ρουμανικά μέρη. Ο ιστορικός είναι πεπεισμένος ότι εκείνη την εποχή υπήρχε ένα αληθινό δίκτυο διανομής. Άλλα θέματα που ελκύουν την προσοχή του Καμαριανού, είναι η μοίρα του *Θουρίου* (που κυκλοφορεί και σε χειρόγραφη μορφή), οι ρωσικές μεταφράσεις των πατριωτικών ασμάτων του (1939), η μετάφραση των *Ολυμπίων* του Metastasio από τον Ρήγα. Τα συμπεράσματά του καθώς και τα βιβλιογραφικά συμπληρώματα, *Rhigas Velestinlis. Complémentes et corrections concernant sa vie et son activité* (1965), αποτελούν ανεκτίμητη, αξεπέραστη μέχρι σήμερα συμβολή του σπουδαίου Ελληνο-ρουμάνου νεοελληνιστή.

Το έργο του Ρήγα είναι αντικείμενο και άλλων Ρουμάνων μελετητών. Τρεις ερευνητές από το Ινστιτούτο των Νοτιο-Ανατολικών Ευρωπαϊκών Σπουδών της Ρουμανικής Ακαδημίας, η σπουδαία νεοελληνίστρια Cornelia Papacostea-Danielopol, η Alexandra Anastasiu-Popa και ο Constantin Iordan εξετάζουν την μοίρα του έργου, *Σχολείο των ντελικάτων εραστών* (που γνώρισε δυο αλληπάλληλες μεταφράσεις, το 1812-1815 και το 1818) η πρώτη και το πολυσχολιασμένο *Σύνταγμα* του, η δεύτερη, το θέμα της πνευματικής κληρονομιάς του Ρήγα στο βαλκανικό χώρο, ο τρίτος. Η καθηγήτρια και παλαιογράφος Olga Cicanci στο έργο της *Rhigas Velestinlis et la vie socio-politique roumaine* (1998) «προσπαθεί να εντάξει τον Ρήγα σ' ένα ρεύμα, σε μια γενικότερη διάθεση, διότι τα διαβήματά του, δεν είναι μεμονωμένα» (Georgeta Filitti).

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, ΦΡΑΝΣΙΣΚΟ ΝΤΕ ΜΙΡΑΝΤΑ

- η Ελληνική Σκέψη στην Αυτοθέσμιση των Κοινωνιών, τον Διαφωτισμό και την Γνώση

ΑΞΙΟΝΑΣ Ι: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΟΡΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ

www.academy.edu.gr

Η ρουμανική βιβλιογραφία του Ρήγα, που παρουσιάσαμε εδώ στις πιο γενικές γραμμές, είναι όμως πολύ πιο πλούσια, για τούτο έχουμε προσθέσει, σε ειδικό παράρτημα, μια επιλογή με τα πλέον σημαντικά έργα, όπου σχολιάζονται τα έργα του. Πέρα από τις έρευνες, τις αφιερωμένες στην προσωπικότητά του (21 μελέτες, από τις πιο σημαντικές, μπορεί να τις βρει κανείς στον τόμο, *Οι Ρουμάνοι για τον Ρήγα. Ιστορικές αναφορές*, που κυκλοφόρησε το 2007 στο Βουκουρέστι, πέρα από τις μεταφράσεις έργων του, *Θούριος, Σχολείο των ντελικάτων εραστών*, που έγιναν τον 19ο αιώνα, αξιοσημείωτες είναι και οι εκδόσεις που έγιναν στο Βουκουρέστι το 1998 και το 1999. Η πρώτη περιλαμβάνει *Ανέκδοτα έργα* του Ρήγα, με την επιμέλεια και μετάφραση της ερευνήτριας Lia Brad Chisacof. Πρόκειται για *Το σαγανάκι της τρέλας*, κωμωδία σε δυο πράξεις, ο πρωταγωνιστής της οποίας είναι ο ηγεμόνας Νικόλαος Μαυρογένης, και το δοκίμιο, *Η δοκιμασμένη φίλια*. Το δυνατό επιχείρημα της εκδότριας είναι οι πολλές κυρίως υφολογικές ομοιότητες με το *Σχολείο των ντελικάτων εραστών*. Παρά τις αμφισβητήσεις, ιδιαίτερα εκ μέρους ορισμένων Ελλήνων ειδικών, της πατρότητας του Ρήγα ως συγγραφέως των δυο έργων, τα κείμενα αυτά μένουν όμως δείγματα της ελληνικής λογοτεχνίας που γραφόταν στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα κατά το 18ο αιώνα. Η δεύτερη έκδοση, δίγλωσση, όπως και η πρώτη, που κυκλοφόρησε το 1999, περιλαμβάνει το σύνολο των *Επαναστατικών* του, δηλαδή, *Επαναστατική Προκήρυξη, Τα Δίκαια του Ανθρώπου, Το Σύνταγμα, Ο Θούριος*.

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε από την σύντομη ανασκόπηση της ρουμανικής βιβλιογραφίας για τον Ρήγα – τον ανδριάντα του οποίου τον θαυμάζουν κάθε μέρα οι κάτοικοι της ρουμανικής πρωτεύουσας στην αυλή της περίφημης ελληνικής εκκλησίας που έχτισε ο Παναγής Χαροκόπος, ο επαναστάτης «συνεχίζει να προκαλεί το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας, παραμένοντας ένα ευγενές δέλεαρ για όσους ασχολούνται με την ιστορία του βαλκανικού χώρου, στο όριο μεταξύ του αιώνα των Φώτων και του αιώνα των Εθνικοτήτων» (Georgeta Filitti).

Βιβλιογραφία

- ANASTASIU POPA, Alexandra, *En marge de la Constitution de Rhigas*, in "Revue des Etudes Sud-Est Européennes", τόμος XX, 1982, αρ. 4, σελ.425-429
- BRAD CHISACOF Lia, Rigas. *Scrieri inedite* (Ανέκδοτα έργα του Ρήγα), Academia Română, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, 1998, 240 p.+5 facsimil
- BREZEANU, Stelian, IORDAN, Constantin, MATEI, Horia C...., *Relațiile româno-elene. O istorie cronologică* (Οι ρουμανο-ελληνικές σχέσεις. Χρονολογική Ιστορία), Βουκουρέστι, 2003
- CAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *Despre poema patriotică antiotomană "Trâmbița românească"* (Για το πατριωτικό αντι-οθωμανικό ποίημα "Trâmbița românească"), in "Studii și Materiale de Istorie Medie", II, 1957, σελ. 457-464
- CAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești* (Η επίδραση της νεοελληνικής λυρικής ποίησης πάνω στη ρουμανική), București, 1935, 38 σ.
- CAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *L'activité d'Emile Claude Gaudin, premier consul de France à Bucarest*, in "Revue Roumaine d'Histoire", τόμος IX, 1970, αρ.2, σελ.251-260.

- CAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *Le rôle de la revue "Loghios Hermès" de Vienne dans les relations culturelles internationales au XIXe siècle*, in "Revue des Etudes Sud-Est Européennes", τόμος XIII, 1975, αρ.4, σελ. 549-558
- CAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *Les Académies princières de Bucarest et Jassy et leurs professeurs*, Thessalonique, 1974, 830 pp. + 37 f.pl.
- CAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *Relații româno-elene. Studii istorice și filologice (secolele XIV-XIX)* [Ρουμανο-ελληνικές σχέσεις. Ιστορικές και φιλολογικές μελέτες (14ος-19 αιώνας)], Βουκουρέστι, 2008, 768 p.+8 p. pl.
- CAMARIANO, Nestor, *Câteva considerații cu privire la revoluționarul Rigas Velestinlis* (Μερικές σκέψεις πάνω στον επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή), in "Studii". Revistă de istorie, tom XVII, 1964, nr.5, pp.1097-1116
- CAMARIANO, Nestor, *Chansons et opuscules patriotiques publiés à Jassy en 1821 par un hétéairiste*, réédition, Bucarest, 1966, 86 p. + 7 f. pl.
- CAMARIANO, Nestor, *Contributions à la bibliographie des oeuvres de Rhigas Velestinlis*, in "Balcania", I, 1938, pp.211- 229 (231)
- CAMARIANO, Nestor, *Despre o ediție necunoscută a Hărții Moldovei întocmită de Rigas Velestinlis* (Σχετικά με μια άγνωστη έκδοση της Χάρτας της Μολδαβίας του Ρήγα Βελεστινλή), in "Studii și Cercetări de Bibliologie", 2(1957), pp. 300- 302
- CAMARIANO, Nestor, *O prețioasă proclamație a Eteriztilor adresată popoarelor balcanice* (Μια πολύτιμη προκήρυξη των Φιλικών προς τους βαλκανικούς λαούς), in "Revista Arhivelor", anul 1(1967), pp. 97-102
- CAMARIANO, Nestor, *Quelques précisions au sujet de la traduction du drame "L' Olympiade" de Metastasio, faite par Rhigas Velestinlis*, in "Revue des Etudes Sud-Est Européennes", tom III, 1965, nr. 1-2, pp. 291-296
- CAMARIANO, Nestor, *Rhigas Velestinlis. Compléments et corrections concernant sa vie et son activité*. Première partie, in "Revue des Etudes Sud-Est Européennes", tom XVIII, 1980, nr. 4, pp.687-720; Deuxième partie, in *Ibidem*, tom XIX, 1981, nr. 1, pp.41-70
- CAMARIANO, Nestor, *Traducători anonimi ai cântecelor lui Rigas Velestinlis în limba rusă* (Ανώνυμοι μεταφραστές των ασμάτων του Ρήγα Βελεστινλή στη ρωσική γλώσσα), in "Revista Istorică Română", vol. IX, 1939, pp.322-325
- CICANCI, Olga, *Presa de limbă greacă din România în veacul al XIX-lea* (Ο ελληνικός τύπος στη Ρουμανία το 19ο αιώνα), București, 1995, 191 pp.
- DUȚU, Alexandru, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700-1821)* [Συντεταγμένες του ρουμανικού πολιτισμού, κατά τον 18ο αιώνα (1700-1821)], București, 1969, 397 pp.
- ELIAN, Alexandru, *Conspiratori greci în Principate și un favorit mavroghenesc: Turnavitu* (Ελληνες συνωμότες στα Πριγκιπάτα και ένας ευνοούμενος του Μαυρογένη – ο Τυρναβίτης), in "Revista Istorică", vol. XXI, 1935, nr. 10-12, pp.337-372
- ELIAN, Alexandru, *Sur la circulation manuscrite des écrits politiques de Rhigas en Moldavie*, in "Revue Roumaine d' Histoire", tom I, 1962, nr.2, pp.487-497
- *** *L' époque phanariote*. Symposium, Thessalonique (21 – 25 oct. 1970), Thessalonique, 1974, 418 pp.
- ERBICEANU, Constantin, *Bărbații culți greci și români și profesorii din Academiile de Iași și București din epoca zisă Fanariotă (1650-1821)* (Ελληνες και Ρουμάνοι λόγιοι και οι καθηγητές τους, στις Ακαδημίες του Ιασίου και Βουκουρεστίου κατά την λεγόμενη Φαναριώτικη εποχή), in "Analele Academiei Române", seria a II-a, tom XXVII(1904-1905), Memoriile Secțiunii Istorice, București, 1905, pp. 141-182
- ERBICEANU, Constantin, *Bibliografia Greacă sau Cărțile Grecești imprimate în Principatele Române în epoca Fanariotă și dedicate Domnitorilor și Boierilor Români* (Ελληνική Βιβλιογραφία και τα ελληνικά βιβλία που εκδόθηκαν στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα κατά την Φαναριώτικη εποχή, και είναι αφιερωμένα στους ρουμάνους ηγεμόνες και μογιάρους), București, 1903, VIII + 210 pp.
- IONNESCU-GION, George, *Câteva pagini din istoria Fanariofilor în România* (Μερικές σελίδες από την ιστορία των Φαναριωτών στη Ρουμανία), in "Revista nouă", I, 1888, pp.227- 228
- IONNESCU-GION, George, *Din istoria fanariofilor. Studii și cercetări* (Από την ιστορία των Φαναριωτών. Μελέτες και έρευνες), București, 1891, 2 f. + 260 pp.
- IONNESCU-GION, George, *Bucureștii în timpul revoluției franceze* (Το Βουκουρέστι κατά την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης), București, 1891, 61 pp.

- IORGA, Nicolae, *Documente privitoare la familia Callimachi* (Έγγραφα για την οικογένεια Καλλιμάχη), București, vol. I – II, București, 1902-1903, CCXII + 4.f, 605 pp. (I); XXXVII + 760 pp.(II)
- IORGA, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*[Ιστορία της ρουμανικής λογοτεχνίας κατά τον 18ο αιώνα (1688-1821)], vol. I-II, București, 1969, XXXV + 456 pp.(I), 544 pp.(II)
- IORGA, Nicolae, *O hartă a Țerii Românești din c. 1780 și un geograf dobrogean* (Ένας χάρτης της Βλαχίας από το περ. 1780 και ένας γεωγράφος από τη Ντομπρουτζά), in “Analele Academiei Române”, seria a II-a, tom XXXVI(1913 – 1914), Memoriile Secțiunii Istorice, București, 1914, pp. 923-930
- IORGA, Nicolae, *O scrisoare a lui Rigas* (Μια επιστολή του Ρήγα), in “Revista Istorică”, anul I, nr.2, Φεβρουάριος 1915, p.35
- IORGA, Nicolae, *Relații culturale greco-române* (Ελληνο-ρουμανικές πολιτιστικές σχέσεις), in “Revista Istorică”, V, 1919, nr. 4-5, p. 80
- IORGA, Nicolae, *Străini oaspeți ai Principatelor în secolul al XVIII-lea* (Ξένοι επισκέπτες των Πριγκιπάτων κατά το 18ο αιώνα), in “Literatură și Artă Română”, V, 1900-1901, pp.25-42
- IORGA, Nicolae, *Studii și documente* (Μελέτες και έγγραφα), 31 vol., București, 1901-1917 (vol. V, București, 1903)
- LAZĂR, Elena, *Cărturari greci în Țările Române (secolele XV-XIX). Dicționar biografic* (Έλληνες λόγιοι στις Παραδουνάβειες Ρουμανικές Χώρες (15ος-19ος αιώνες), Βουκουρέστι, 2009, σελ.200-204.
- LAZĂR, Elena, *Panorama literaturii neoeleene* (Πανόραμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας), Βουκουρέστι, 2001, σελ. 456-456.
- ****Les Lumières et la formation de la conscience nationale chez les peuples du Sud-Est européen*, Bucarest, 1970
- MARINESCU-HIMU, Maria, *Ρουμανο-ελληνικές σχέσεις*, Αθήνα, 1975, pp. 86-89
- MUNTEANU, Romul, *Literatura europeană în epoca luminilor* (Η ευρωπαϊκή λογοτεχνία κατά την εποχή των Φώτων), București, 1971
- ΟΪΤΕΤΕΑ, Andrei, *Eterea. O sută cincizeci de ani de la întemeierea ei* (Η Φιλική Εταιρεία. 150 χρόνια από την ίδρυσή της), in “Studii”, tom XVII, 1964, nr. 6, pp.1237-1252
- PAPACOSTEA-DANIELOPOL, Cornelia, *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană (sec. XVII-XIX)* [Βιβλίο και τυπογραφείο στη ρουμανική και νοτιο-ανατολική ευρωπαϊκή κοινωνία (το 17ο-19ο αιώνα)], București, 1985, 264 pp.
- PAPACOSTEA-DANIELOPOL, Cornelia, *Comunitățile grecești din România în secolul al XIX-lea* (Οι ελληνικές κοινότητες στη Ρουμανία το 19ο αιώνα), București, 1996, 214 pp.
- PAPACOSTEA-DANIELOPOL, Cornelia, *Formația intelectualilor greci din țările române (1750-1830)* [Η Μόρφωση των Ελλήνων λογίων, από τις Ρουμανικές Χώρες (1750-1830)], in *Intelectuali din Balcani în România (sec.XVII-XIX)* [Λόγιοι από τα Βαλκάνια στη Ρουμανία(17ο -19ο αιώνα)](συντονιστής: Alexandru Duțu), București, 1984, pp. 68-113
- PAPACOSTEA-DANIELOPOL, Cornelia, *La satire sociale-politique dans la littérature dramatique en langue grecque des Principautés (1744-1820)*, in “Revue des Etudes Sud-Est Européennes”, tom XV, 1977, nr.1, pp.75-92
- PAPACOSTEA-DANIELOPOL, Cornelia, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*[Η λογοτεχνία στην ελληνική γλώσσα, στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα (1774-1830)], București, 1982, 240 pp.
- PAPACOSTEA-DANIELOPOL, Cornelia, *Rhigas Velestinlis et les recherches contemporaines*, in “Revue des Etudes Sud-Est Européennes”, tom XI, 1973, nr. 3, pp. 553-567
- PIPPIDI, Andrei, *Phanar, Phanariotes, Phanariotisme*, “Revue des Etudes Sud-Est Européennes”, tom XII, 1975, nr.2, pp.231-239
- POTRA, George, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594-1821)*[Έγγραφα που αφορούν στην ιστορία του Βουκουρεστίου (1594-1821)], vol. I, București, [1961]
- Românii despre Rigas. Repere istoriografice* (Οι Ρουμάνοι για τον Ρήγα. Ιστορικές αναφορές), επιμέλεια και πρόλογος Georgeta Filitti, Βουκουρέστι, 2007, 464 p.+16 p. pl.
- RUSSO, Demostene, *Elenizmul în România. Epoca bizantină și fanariotă* (Ο Ελληνισμός στις Ρουμανία. Η Βυζαντινή και η Φαναριωτική εποχή), București, 1912, 70 pp.
- RUSSO, Demostene, *Studii istorice greco-române* (Ελληνο-ρουμανικές ιστορικές μελέτες), 2 vol., București, 1939, τόμος I, 1-350 p.+1-24 pl., τόμος II, 351-692+25-52 pl.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, ΦΡΑΝΣΙΣΚΟ ΝΤΕ ΜΙΡΑΝΤΑ

- η Ελληνική Σκέψη στην Αυτοθέσμιση των Κοινωνιών, τον Διαφωτισμό και την Γνώση

ΑΞΙΟΝΑΣ Ι: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΟΡΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ

www.academy.edu.gr

-
- VÎRTOSU, Emil, *Nou despre Riga Veleştinul, premegătorul independenței grecești* (Νέα για τον Ρήγα Βελεστινλή, ο πρόδρομος της ελληνικής ανεξαρτησίας), București, Tipografia Bucovina I.E. Torouțiu, 1946. Extras din “Revista Istorică”, vol. XXXII, nr. 1-12, ianuarie-decembrie 1946, pp. 92-114
- XENOPOL, Alexandru, *Istoria românilor din Dacia Traiană* (Η ιστορία των Ρουμάνων από την Δακία του Τραϊανού), τόμος V, Iași, 1892
- ZALLONY, Marcu-Filip, *Despre fanarioți* (Περί των Φαναριωτών). Εισαγωγή Iorgu P. Balș, 1897, 210 pp.